

De l'autisme d'ahir al d'avui... i al que vindrà.

Primera part. Georg Frankl: un pioner silenciats i discret¹

– Alberto Lasa Zulueta –

Psiquiatre, psicoanalista. Professor Titular de Psiquiatria. Universitat del País Basc. Bilbao

Aquest article relata esdeveniments protagonitzats pels pioners que van explorar la clínica i van construir el concepte d'autisme infantil. La seva intenció principal, encara que interessada per això, no és la de restablir uns fets històrics relacionats amb la paternitat i l'autoria dels conceptes sobre l'autisme. Ja hi ha, i sempre hi haurà, historiadors especialment interessats en el tema que aportaran noves troballes que permetin completar o modificar allò que fins ara ignoràvem i hem anat coneixent progressivament. El que sí que vol és rescatar la importància de certs autors i conceptes, desconeguts, caiguts en l'oblit o considerats caducs, però de gran valor clínic i teòric, també ara perquè els coneixements actuals els estan revaloritzant. Ens ajuden també a descobrir els orígens de corrents de pensament i d'acció que reapareixen temps després com a nous brots que desconeixen les seves profundes i velles arrels... que neixen de la naturalesa pròpia de les trobades humanes.

La primera part d'aquest article se centra en el context històric en què sorgeixen els primers conceptes batejats amb la denominació d'autisme infantil precoç i en els seus protagonistes.

La segona comentarà les reflexions clíniques de Frankl, centrades en la seva comprensió psicopatològica de les dificultats autístiques i la seva relació amb el context terapèutic en què van sorgir. A partir d'aquí intentarà rastrejar la connexió amb les vies pràctiques

i teòriques que han viatjat fins als nostres dies... i amb les que treuen el cap a l'horitzó.

L'APARICIÓ D'UN TERCER PARE PUTATIU (entre Kanner i Asperger)

Georg Frankl (1897-1975), neix a Moràvia (avui Txèquia) en el si d'una família d'origen jueu que es trasllada i s'instal·la a Viena quan ell és adolescent. Allà cursa estudis de Medicina (com va fer la seva mare) per orientar-se cap a la pediatria. Alumne de von Pirquet, com Theodor Heller (1869-1935) i Erwin Lazar (1877-1932)⁽¹⁾, va treballar sota la direcció d'aquest a la unitat de "pedagogia terapèutica" de la clínica pediàtrica de la Universitat de Viena, on també va col·laborar la seva futura esposa, la psicòloga Anni Weiss (1897-1991). Estava destinat a succeir Lazar, però en morir aquest, el 1932, i amb la invasió d'Àustria i la seva posterior annexió pels nazis (l'*Anschluss*, el març de 1938), la seva carrera es trunca. El nou director nomenat, Homburger, psiquiatre i militant nazi, no trigaria a nomenar com a nova directora una immunòloga, Valerie Buck i, després de la seva ràpida jubilació, a Asperger. Fins al 1937, data en què fugí als Estats Units, Frankl forma part d'un equip en què era el psiquiatre principal de l'equip i on també treballava Hans Asperger qui, malgrat ser gairebé deu anys més jove i menys expert que ell ja que només feia tres anys que estava en plantilla, assumirà la direcció de la clínica aprofitant i afavorit per la seva condició de no ser jueu⁽²⁾.

Deixarem de banda aquí la posterior trajectò-

ria d'Asperger i la trista història, recentment descoberta, de la seva connivència, aprofitadament submissa o inevitable? amb les pràctiques eugenèsiques nazis d'extermini dels infants "deficients", així com la seva posterior actitud d'ocultació i camuflatge de la seva veritable trajectòria en els seus relats autobiogràfics⁽³⁾.

Poc després de la marxa de Frankl, que va dimitir el novembre del 1937, Asperger va fer una conferència en què va parlar de la "psicopatia autista" que ell i els seus col·legues estaven observant en un grapat de pacients joves. Aviat la va publicar com a "Das Psychisch Abnormale Kind" ("El nen psíquicament anormal"). En essència, es tractava d'un esborrany del seu treball posterior del 1944. Mentrestant, dues de les persones que més l'havien ajudat se n'havien anat a l'exili. També Anni Weiss (1897-1991), la psicòloga més experta de l'equip va marxar als Estats Units el 1934, l'any de l'ascens d'Asperger. Frankl la va seguir, quan va poder deixar Àustria tres anys més tard, per reunir-s'hi a Nova York i casar-se una setmana després de la seva arribada.

Ja fa temps que els historiadors de l'autisme es van començar a preguntar sobre la probabilitat que Kanner conegués, més del que va reconèixer, l'obra d'Asperger (Feinstein, 2010). Correspon a Steve Silberman (2015), amb les seves treballades indagacions sobre els pioners de la història de l'autisme, el mèrit d'haver descobert l'existència i la importància de Frankl, tant per la seva probable influència

¹ Article traduït de l'original en castellà per l'Equip *eipea*.

en les idees que desenvoluparà Kanner, com pel seu paper en haver transmès els coneixements de l'experiència institucional de la pedagogia terapèutica vienesa i d'haver estat el testimoni evident -i sorprenentment silenciós- de que Kanner coneixia aquestes experiències prèvies abans de publicar el text del 1943. Comenta també que, en paradoxal contrast amb el seu afany posterior de considerar-se descobridor en exclusiva de l'autisme, també va ser Kanner qui va intervenir activament per afavorir la immigració i l'assentament professional de Frankl als Estats Units.

D'aquí deduïa Silberman que, molt probablement, Kanner va mentir quan va negar haver conegut l'obra d'Asperger i quan va afirmar l'absoluta novetat del seu concepte d'"autisme infantil precoç". Kanner anhelava que aquest terme fos considerat original i "només seu" perquè anhelava que fos reconegut com una fita fundadora en la història de la psiquiatria infantil. Aspirava a passar a la història com a únic protagonista de tal gesta científica. El 1942, un any abans de la publicació del seu article, escrivia a Ernest Harms, editor de la nova revista *The Nervous Child*, que havia encarregat a Kanner seleccionar el contingut del que seria el primer número dedicat íntegrament a la psiquiatria infantil, dient: *"Des del 1938 han arribat a la nostra atenció una sèrie d'infants el trastorn dels quals difereix d'una manera tan marcada i única del que fins ara s'hagi informat que cada cas mereix (i espero que amb el temps rebi) una consideració detallada de les seves peculiaritats fascinants"*.

Tampoc no va voler reconèixer els mèrits i les descripcions clíniques anteriors d'altres autors contemporanis del seu entorn professional (Potter, Lauretta Bender i, sobretot, Louise Despert). Eren semblants a la seva, però catalogades sota la denominació aleshores vigent d'"esquizofrènia infantil". També és Silberman qui afirma, contundentment, que el talent fundador de Kanner s'acompanyava d'una intenció de: *"intentar suprimir amb gràcia la competència potencial (d'altres autors) fent veure que no existien"*. Louise Despert li va escriure una carta per expressar-li el seu enuig per afirmar que el trastorn que descrivia fos *"únic i fins aleshores desconegut"* i hi qüestionava el seu aparent desconeixement de les publicacions anteriors (Olmsted, 2010; Silberman, 2015). Conservant un estil

diplomàtic -que no amaga el que li retreu-, li escriu: *"Al meu entendre, la major aportació d'aquest article és la seva descripció meticulosa, precisa i il·luminadora dels casos clínics [...] Tot i això, si em permet dir-li-ho, m'oposo a l'encunyament d'una nova terminologia per a entitats de les quals sí que s'ha informat en el passat, malgrat no descriure's amb aquesta meticulositat"* ⁽⁴⁾.

La figura de Frankl i la importància i la influència de les seves idees originals sobre l'autisme, sobre les de Kanner i també sobre les d'Asperger, ha tornat a sortir a la llum en diversos textos de publicació recent (Haswell Todd, 2015; Donvan y Zucker, 2016; Robison, 2017; Dluzak, 2019; Lucchelli, 2021; Dobs 2022; Muratori y cols., 2019, 2020, 2024).

En un d'ells (Cohen i Muratori, 2024), es matisa que Kanner sí que va reconèixer, parcialment, la col·laboració de Frankl (però no gens la de la seva dona Anni Weiss). Filippo

Muratori, mostra la seva opinió, més compassiva que la de Silberman⁽⁵⁾, més favorable a l'honestat de Kanner esmentant la col·laboració clínica de Frankl. Assenyala que el va citar a la descripció del "cas nº1" (Donald Trippet) dels seus històrics onze primers casos del seu text fundacional de 1943 i conclou que: *"Kanner va ser honest en reconèixer la contribució de Frankl a la història de l'autisme (...) no va ser així en el cas d'Asperger qui probablement no va tenir la valentia de reconèixer la capacitat d'observació i l'agudes intel·lectual de l'home que ja era membre principal del grup de professors de la clínica Lazar quan ell va arribar com a jove professional encara en formació (...) però tant Frankl com Anni Weiss eren jueus i en aquella època elogiar-ne les qualitats intel·lectuals podria resultar perillós perquè significava no obeir les directrius del Reich"*.

Rellegint el text *prínceps* de Kanner, sota la

Imatge de l'any 1933. Valerie Bruck i Viktorine Zak a l'esquerra, Georg Frankl de cara, Josef Feldner d'esquenes, Anni Weiss i Hans Asperger a la dreta. Foto propietat de Maria Asperger Felder a Dluzak S. Les pionnières oubliées de l'autisme : la vie et l'œuvre d'Anni Weiss et de Georg Frankl. *L'Information psychiatrique* 403. 2021 ; 97 (5) : 403-21 doi:10.1684/ipe.2021.2269.

lupa d'aquestes valoracions recents després de conèixer-les, crida l'atenció la particular riquesa de la descripció clínica, tant del cas 1 ("Donald") com del cas 11 ("Elaine"). En tots dos, Kanner cita el centre on van ser estudiats (Child Study Home a Maryland) i els noms dels professionals que van col·laborar en el seu estudi diagnòstic (Frankl i Eugenia Cameron, també psiquiatra). Cosa que no fa per als altres nou casos, alguns també derivats a institucions especialitzades (en particular a l'escola *Devereux*), com feia habitualment Kanner després de diagnosticar-los.

La diferent valoració que tots dos autors, Silberman i Muratori, fan sobre quant i quan va voler Kanner ressaltar i reconèixer l'especial col·laboració de Frankl, la fan basant-se en diversos documents que Silberman va treure a la llum.

En una carta dirigida al neuròleg Bernard Sachs, el 1938, deia Kanner: *"M'ha interessat molt un treball especial i, puc dir, original que està fent el Dr. Frankl (...) he repassat amb ell la seva formulació del tema i m'ha sorprès per la seva novetat i solidesa (...) es tracta d'allò que anomena el contacte afectiu dels infants (encara no se'ls anomenava autistes)... ja que obre un enfocament nou i pràcticament útil per a l'observació i comprensió de la vida mental de l'infant"*. Frankl acabava d'arribar al Johns Hopkins Hospital de Baltimore al costat de Kanner, que va ser qui el va proposar i convidar a fer-ho ajudant-lo, com a molts d'altres jueus que fugien de l'horror nazi, amb els seus contactes i amb els tràmits burocràtics necessaris. Va arribar fins i tot a proposar i aconseguir modificacions a les normes per al reconeixement de les titulacions en el seu estat de Maryland^[6].

El 1939, en carta dirigida al psiquiatre Adolf Meyer^[7], el seu mentor i director de l'hospital Johns Hopkins, així com patró de la naixent psiquiatria nord-americana, li parlava també de *"el sòlid bagatge de Frankl a la pediatria i la seva estreta relació durant onze anys amb la Clínica Lazar de Viena"*.

Posteriorment, el 5 de gener de 1943, en una altra carta adreçada a l'editor de la revista *The Nervous Child*, Kanner escriu: *"Com més llegeixo l'article de Frankl, més m'impressiona i més m'adono que és una joia (...). El meu propi article sobre els trastorns autistes del contacte afectiu està ara*

prenent forma (...) planejo que el seu article precedeixi el meu".

Poc després, aquesta revista publicava l'article que va fer fama mundial a Kanner; però, contràriament al que deia desitjar i proposava a l'editor, va aparèixer com a primer article... relegant a les pàgines posteriors el text de Frankl, les idees del qual havia lloat tant. Un no sap si donar la raó a l'opinió de Silberman -volia enfosquir el protagonisme de qualsevol altre- o a la més benèvola de Muratori. En qualsevol cas, sembla perfilar-se una actitud cada cop

més ambivalent a Kanner per esmentar la participació de Frankl o de qualsevol altre en la creació del seu *"autisme infantil precoç"* que esperava li aportés, com va passar, la glòria universal i el reconeixement històric de la seva exclusiva paternitat en el descobriment d'una nova malaltia que fundaria una nova especialitat, la psiquiatria infantil.

Diversos autors, entre els citats, pensen que fins que va conèixer les idees de Frankl, amb la seva arribada el 1938, Kanner no havia entès ni pensat que els casos que portava

<i>The</i> NERVOUS CHILD	
Quarterly Journal of Psychopathology, Psychotherapy, Mental Hygiene, and Guidance of the Child ERNEST HARMS, Editor-in-Chief	
Vol. II	April, 1943
No. 3	
Special Issue: AFFECTIVE CONTACT DISTURBANCES IN CHILDREN	
CONTENTS	
EDITORIALS	Page Ira S. Wile 211 Frederick J. Farnell 213
CO-EDITOR'S INTRODUCTION	Leo Kanner 216
PATHOLOGY	
Autistic Disturbances of Affective Contact.....	Leo Kanner 217
Language and Affective Contact.....	George Frankl 251
Interrelationship of Play, Affect, and Learning Ability	Agnes B. Greig 263
ADDITIONAL PAPER	
The Sibling Relationships of a Group of Young Children	Ruth Gottemoller 268
REVIEWS OF THE LITERATURE	278
COMMUNICATIONS	288

Número de l'any 1943 de la revista *The Nervous Child* dedicat íntegrament a la psiquiatria infantil, publicat a Nova York, amb articles de Leo Kanner i Georg Frankl.

temps estudiant tinguessin punts psicopatològics comuns que poguessin configurar un diagnòstic comú. Muratori, destacant la importància de l'aportació de Frankl, assenyala que Kanner ja havia observat Donald tres anys abans que Frankl arribés a Baltimore i pensa que ni va saber comprendre la seva patologia ni ho va considerar com un cas a incloure entre els seus onze escollits fins que va conèixer el que Frankl pensava: el trastorn nuclear estava en les dificultats per al **contacte afectiu** i la incapacitat per entendre el **llenguatge afectiu**.

Anteriorment, Kanner havia confessat el seu desconcert clínic en una carta adreçada als pares de Donald disculpant-se per no haver trobat encara un diagnòstic per al seu fill: "Ningú no és més conscient que jo que no els hem proporcionat un terme diagnòstic clar i inequívoc" (Olmsted, 2010; Silberman, 2016)⁽⁸⁾. Fins i tot el 1973 afirmaria que va triar el terme "autisme" perquè no en va trobar cap altre millor, elecció que va conduir durant molts anys a considerar que l'autisme infantil era una forma precoç d'esquizofrènia⁽⁹⁾. Però, probablement insatisfet encara de l'èxit inicial del seu article, en una revista nova de poca divulgació en va escriure ràpidament un altre en què ja va batejar "la seva" síndrome amb el nom que va prevaldre fins als nostres dies. "L'autisme infantil precoç de Kanner" va aparèixer amb aquest nom en una revista mèdica ja consagrada i amb molta més audiència (*Journal of Pediatrics*, 1944). Aquest text, versió condensada del seu article prínceps, va saltar a la fama en ser inclòs a l'antologia del *Llibre de l'any de Neurologia, Psiquiatria i Endocrinologia*. Per si no n'hi hagués prou, el que prova l'habilitat promocional de Kanner, també va ser considerat com "l'article més transcendent de l'any" en una altra revista, *Quarterly Review of Biology*. El crític que ho elogiava era un psiquiatre, Wendel Muncie, pare de la seva pacient "Bàrbara K.". S'obria així una via de llarg recorregut posterior, la de les relacions entre els professionals de l'autisme amb els familiars dels pacients i les associacions, que tindran una influència creixent en tot allò referent a l'autisme, primer als Estats Units i després a Europa.

Són també diversos els autors, a més de Muratori, que pensen que va ser el seu coneixement de les idees de Frankl el que el va portar a incloure un terme "nou" - **contac-**

te afectiu- al títol del seu article, "*Autistic disturbances of affective contact*", que esperava fos una innovació revolucionària. Així mateix, s'ha assenyalat com a "evident" la significació que l'article comenci per la menció d'una data: "Des de 1938...", data que coincideix amb l'arribada de Frankl i amb els elogiosos comentaris de Kanner quan va conèixer i es va sorprendre amb les seves idees i les noves perspectives clíniques que pensava s'obririen amb elles (Todd, 2015; Robison, 2017; Lucchelli, 2021).

Sembla doncs que, el 1943, Kanner encara considerava reconèixer la participació clínic i l'originalitat de les idees de Frankl a les seves pròpies observacions diagnòstiques.

El que Kanner podia conèixer llavors de les idees de Frankl no ho sabem. En qualsevol cas Frankl ja havia publicat, el 1934, un text dedicat al llenguatge i als seus continguts afectius, que va titular "*Befehlen und Gehorchen*" (Comandament i obediència). Com veurem, hi ha una clara continuïtat temàtica amb el text que Kanner l'animava a publicar acompanyant el seu a *The Nervous Child* el 1943. El que és segur, ja que ho va comentar explícitament, és que coneixia les idees i l'àmplia experiència clínic que Frankl i el seu equip havien desenvolupat a Viena. També coneixia Anni Weiss que, expulsada de Viena el 1934 i activament desitjosa de reunir-se amb Frankl als Estats Units, va intercedir activament perquè Kanner tractés de contractar-los (Robison, 2017).

La importància que Frankl donava al que va anomenar el "llenguatge afectiu" com a problema nuclear de l'autisme la va mantenir durant molt de temps. És mèrit de Muratori (2019 i 2024) haver-ho pogut demostrar, rescatant el projecte-memòria de recerca del 1957 que Frankl va presentar per ser habilitat com a professor universitari i que havia quedat oblidat i abandonat als arxius de la universitat de Kansas durant gairebé setanta anys i trobat ara (amb l'ajuda d'una col·laboradora, la filòsofa Valeria Bizzari)⁽¹⁰⁾. La recent divulgació i publicació integral d'aquest text inacabat de 124 pàgines mecanografiades, titulat *Autism in childhood: an attempt of an analysis*, és el document clau que ens permet recuperar avui l'interès de les idees originals de Frankl i, com farem a la segona part aquest article, reflexionar-hi.

Dic ja per endavant que Frankl, més que catalogar les dificultats de llenguatge dels autistes com un símptoma deficitari, una pèrdua de capacitat per desenvolupar el llenguatge verbal, directament lligada a la seva incapacitat cognitiva, ho entenia vinculat al gran patiment relacional que la dificultat per comprendre i fer-se entendre entranya. Va ser particularment sensible als esforços interactius i comunicatius per part dels autistes entenent que, **els que arribaven a comunicar-se**, tractaven de fer allò que podien per fer-se entendre i aconseguir conviure amb el seu entorn familiar, escolar i terapèutic. Veia doncs una desesperada intenció comunicativa en allò que altres jutjarien només com un llenguatge fallit i una incapacitat innata i sense remei que desanimava a buscar significats simbòlics difícils d'entendre i extreure sota un llenguatge complicat i de difícil comprensió... llevat que la insistència en espera d'una convivència possible porti a apassionar-se amb un llenguatge difícil de desxifrar... que sempre va intrigar i fascinar els qui van tenir la paciència necessària per escoltar-lo. Com veurem, Frankl era sensible a elements afectius, relacionals i interactius; però, format a la psiquiatria centreeuropea, tampoc desconeixia ni la comprensió de Bleuler, primer autor que va parlar d'autisme com una dimensió fonamental de la psicosis esquizofrènica, ni la seva confluència amb factors d'ordre neurològic que llastaven les capacitats de molts casos. Entenia que hi havia un *continuum*, un ampli ventall de desenvolupaments, des dels autistes sense o amb escassos rudiments de llenguatge fins als més ben dotats amb diversos nivells de llenguatge verbal distorsionat, però comunicatiu. S'avançava així al concepte que després, des de 1981 (Lorna Wing), quedaria anomenat fins als nostres dies com a espectre de l'autisme.

LES RAONS D'UN SILENCI ENIGMÀTIC

Una pregunta evident sorgeix al voltant de tota aquesta història: per què Frankl no va parlar del que sabia?

Sembla tenir fàcil explicació el per què ni Frankl ni Kanner no van voler concedir importància a la feina d'Asperger i ho van silenciar. Pel que sembla, no el van citar mai. Tot i que Kanner parlava perfectament l'alemany i podia conèixer fàcilment -avui sembla segur que així va ser - els textos que Asper-

ger havia escrit, mai no ho va reconèixer, “mantenint un silenci d'esfinx pel que fa al seu homòleg vienès [...] que només va trencar en una ocasió en tota la seva carrera». Només una vegada a la seva vida el va citar Kanner “i de molt mala gana” (segons Feinstein, 2010). Ho va fer en el seu comentari crític a un altre llibre sobre autisme⁽¹¹⁾, responnent, en tercera persona, sobre l'eventual relació entre l'obra d'Asperger i la seva: “en aquella època (Asperger) no va poder saber de les publicacions (de Kanner). En lloc d'això va descriure independentment el que anomenava “psicopatia autística”, la qual, si té alguna relació amb l'autisme infantil, en el millor dels casos, **és una cosina molt llunyana**”.

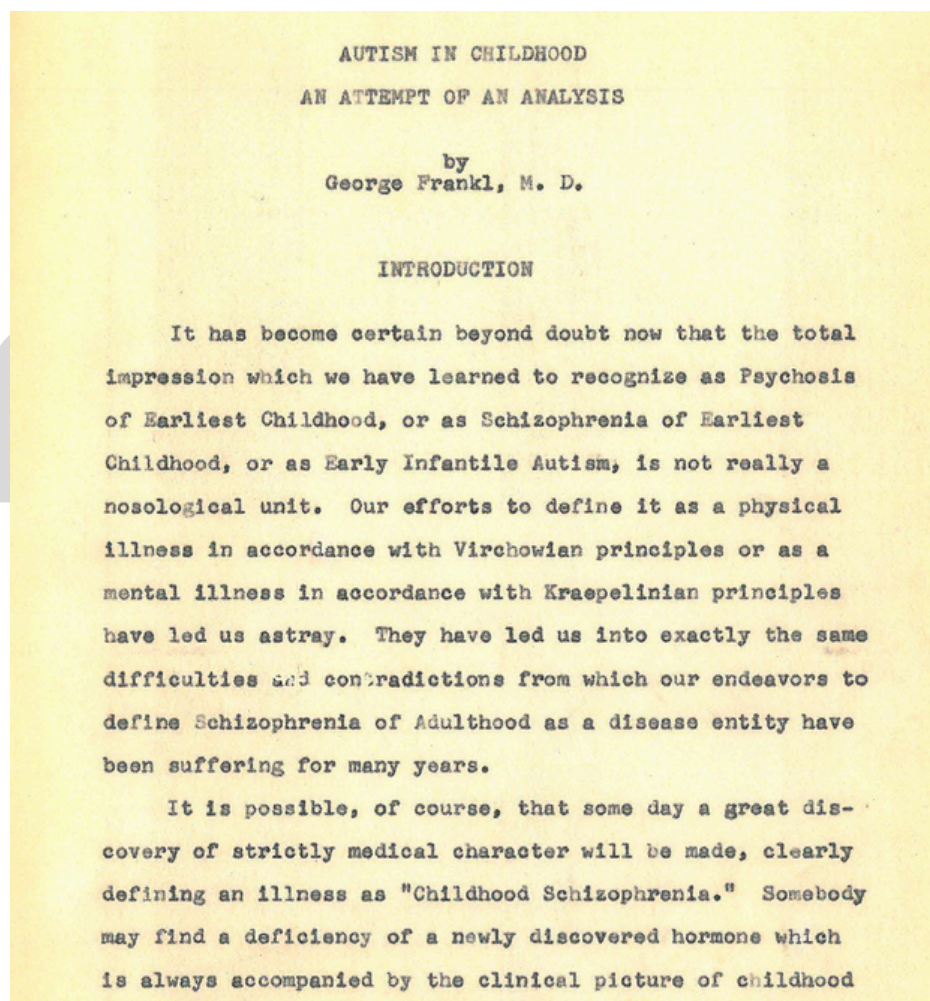
Sens dubte, tant Kanner com Frankl sintonitzaven en una cosa fonamental. Jueus tots dos menyspreaven el paper de col·laborador aprofitat d'Asperger en una Viena envaïda pel nazisme. Sembla també clar que Kanner, un cop encunyat “el seu nou diagnòstic”, va lluitar tota la vida per defensar l'originalitat absoluta de les seves idees sobre l'autisme, fent callar la intervenció d'altres autors.

Quant a per què Frankl va optar per callar discretament sobre la seva aportació personal -en entendre l'autisme com una dificultat fonamental del contacte afectiu- sabem el que va respondre a Kanner quan, el 1943, aquest l'animava a la publicació del text (que ja havia començat a elaborar a Viena i que, encara inacabat, es va emportar a Baltimore). Volia incloure'l, acompanyant el seu, al número inaugural de *The Nervous Child*. Frankl li va respondre que “*sent sincer, he arribat a detestar aquest document (...) la major part va ser escrit a Europa i és un treball que ja té cinc anys i que considero vell (...) els meus primers intents desesperats amb la llengua anglesa van ser per traduir-lo, després el vaig reescriure una vegada i una altra obstinat a pensar que la seva publicació era imminent. Em vaig divertir amb això fa cinc anys, però ara m'ha condicionat negativament (...) després de tot, aquesta publicació no serà res més que el tancament oficial d'un període particular i difícil de la meua vida*”⁽¹²⁾. Haswell Todd, expert en el tema, creu que aquesta carta mostra que Frankl ja havia decidit abandonar aquesta feina quan Kanner el va convidar a enviar el seu article a *The Nervous Child*.

Muratori opina que no tenim cap manera de conèixer la raó per la qual Frankl volia tancar -oblidar?- aquest període difícil i lamenta aquest allunyament que podria haver comportat l'oblit definitiu de les seves idees. Però també destaca que gràcies a la troballa del seu projecte inacabat de tesi doctoral (que estava oblidat des del 1957 i que comentarem més endavant) sabem que molts anys després, quan ja no treballava en la investigació sobre l'autisme, seguia convençut que el problema central d'aquests infants estava en les dificultats de contacte afectiu i en particular la seva incapacitat per comprendre el que ell va anomenar “el llenguatge afectiu”.

Pel que fa al seu desig de voler clausurar aquest període “particular i difícil” sembla lògic, encara que Muratori no ho fa, relacionar-ho amb les circumstàncies personals i les múltiples pèrdues: exili i fugida en condi-

cions d'amenaça de mort imminent; renúncia a tota la carrera professional anterior; desesperació per la separació i allunyament, amb molt difícil arranjament, de la seva futura esposa; clima tràgic de l'holocaust amb mort per extermini o suïcidi d'amics, companys professionals i familiars. Segons Todd, la seva pròpia mare va ser assassinada a l'Holocaust. Relata que, l'agost del 1942, una dona de 73 anys amb el seu cognom de soltera, Franziska Adler, va ser embarcada a Viena en un tren que va arribar l'endemà al camp de concentració de Theresienstadt. Va morir a Treblinka un mes després. Todd pensa que: “*aquesta pèrdua va ser potser part del que Frankl esperava deixar enrere*”. Qualsevol que hagi intentat rememorar amb persones properes els seus records de fets tràgics associats a situacions bèl·liques coneix el seu dolorós treball mental per intentar oblidar massivament el que ha patit. Segurament Frankl, home de gran

Mecanoscrit inacabat del projecte-memòria d'investigació de Georg Frankl per ser habilitat com a professor universitari a la Universitat de Kansas el 1957. Fotografia de Autism in childhood: an attempt of an analysis a Google Scholar.

sensibilitat humana, no en va ser una excepció.

A més -un altre probable motiu del seu desinterès- convé contextualitzar que l'autisme era llavors un tema molt especialitzat que es pensava que quedava limitat a molt pocs casos i era per tant de menor impacte professional que altres molt més freqüents i més presents en l'activitat clínica. D'altra banda, els plantejaments de la pedagogia terapèutica necessitaven equips multiprofessionals d'alt cost i difícils d'ajustar a un entorn mèdic hospitalari. Difícilment Frankl podia pretendre disposar d'aquests mitjans i la societat nord-americana, excepte en escassos hospitals molt elitistes i de difícil accés, ja havia optat per institucionalitzar els autistes juntament amb altres deficiències, barreja que Kanner va combatre tot el que va poder per la cronificació i estigmatització que implicava. Però, com ara, la clínica ambulatoria oferia molts més pacients més suportables amb millors possibilitats evolutives i millors rendiments professionals i econòmics... i Frankl i Weiss eren immigrants que necessitaven sobreviure professionalment. A més, Kanner s'havia convertit en la persona més influent en la nova i flamant psiquiatria infantil i en el principal "líder d'opinió" mundial respecte a l'autisme i era qui millor podia avalar la parella a la recerca d'un lloc de treball estable. Sembla difícil que Frankl en la seva posició pogués o volgués criticar qui li havia permès instal·lar-se al seu nou país d'acollida. Compartien a més el seu origen i la cultura jueva i la seva condició d'emigrants. En qualsevol cas, Frankl i Weiss, després d'un període de diversos anys buscant un lloc on treballar junts, aconseguirien desenvolupar una important i reeixida carrera professional... allunyada de l'autisme⁽¹³⁾.

Tenia, a més, altres raons Frankl per no esmentar mai Asperger? Algunes semblen evidents. Havia estat el seu deixeble i va aprofitar el període nazi per aconseguir el lloc de director de la clínica que per experiència i coneixements hagués correspost a Frankl. Mai ve de gust anomenar un usurpador. No obstant això, un cop assentat als Estats Units i tenint a favor seu les crítiques ferotges que hi havia cap als lladronics i crims dels nazis, ho tenia fàcil per "denunciar" el "robatori" o almenys "l'apropiació indeguda" comesa per Asperger. Però no ho va fer, almenys no públicament. En part a causa del seu silenci,

dolça venjança, l'obra d'Asperger no va ser coneguda al món angloparlant fins al 1981, amb la traducció parcial a l'anglès del seu text de 1944 (Lorna Wing, 1981). Frankl ja havia mort el 1975, així que no va conèixer aquesta "resurrecció" de la figura d'Asperger. En canvi sí que la va conèixer la seva vídua Anni Weiss, que va viure fins al 1991, i que pel que sembla tampoc va parlar mai públicament sobre el tema. Així doncs, durant més de trenta anys l'obra d'Asperger, que avui sabem que Frankl i Kanner coneixien abans i després de la seva publicació, va quedar totalment ignorada. Certament, cap dels dos no tenia cap interès en què es concedís algun renom a Asperger (qui alhora tampoc va reconèixer mai els seus anys de treball i aprenentatge juntament amb Frankl i Anni Weiss).

ÚLTIMS ANYS. RECORD D'UNA DONA TAMBÉ OBLIDADA

Després de romandre dos anys amb Kanner a la John Hopkins University de Baltimore, Frankl obté la ciutadania americana i, després de diversos canvis professionals, el títol de psiquiatre i aconsegueix finalment establir-se juntament amb Anni Weiss en un treball comú, a Kansas City. Allà treballen conjuntament en una clínica de *guidance* infantil amb vinculació universitària fins al 1959. Es traslladen després a Carolina del Nord, a la *Bowman Gray School of Medicine*, desenvolupant la paidopsiquiatria fins aleshores inexistent a la regió. Frankl mor el 1975, als 78 anys, cinc anys després de la seva jubilació, d'un càncer de pulmó.

Anni Weiss el va sobreviure fins al 1991, data en què va morir amb gairebé 94 anys. Cap dels dos havia rebut, fins ara, més que un magre esment en els articles sobre la història de l'autisme. Tot i això, va ser una professional amb una extraordinària formació per a la seva època. Originària d'una família jueva d'industrials alemanys i titulada com a mestra d'educació infantil el 1916, es va diplomar posteriorment en psicologia i treball social a la universitat d'Hamburg (1921), partint després a Viena per formar-se en psicopatologia de la infància (1924). Des de l'any 1925 fins al 1934, data en què fugí del nazisme, treballa a la unitat de pedagogia curativa de la clínica pediàtrica de Viena, on va ser la principal psicòloga responsable de l'observació diagnòstica, de les avaluacions psicopatològiques i les tasques psicoterapèutiques amb infants i famílies. Parlava fluidament l'anglès i en arribar als Estats Units va ser ràpidament contractada a la universitat de Columbia, on va ser reconeguda com a psicòloga infantil i va treballar durant tres anys, fins que es va traslladar tractant de reunir-se i ser contractada juntament amb Frankl. Asperger no la citaria per res en el seu text del 1944, en què en canvi sí que fa destacats comentaris, molt elogiosos, de Viktorine Zak, religiosa i responsable pedagògica del centre i destacada companya de Weiss. Segurament, resultava arriscat elogiar una jueva durant el període nazi, però tampoc la va recordar durant les diverses dècades transcorregudes després. Totes dues participaven activament a les reunions clíniques d'equip instaurades per Lazar i sens dubte

Anni Weiss va ser la principal psicòloga responsable de les avaluacions psicopatològiques i les tasques psicoterapèutiques amb els infants i les famílies a la clínica pediàtrica de Viena des del 1925 fins el 1934. Fotografia extreta de: *The High Point Enterprise*, 21 mai 1961, p.48 a <https://autismuseum.net/2019/03/26/anni-weiss-frankl/>

coneixien i manejaven el concepte d'“infant autista” habitualment utilitzat allà des dels anys trenta. N'és una bona prova el text⁽¹⁴⁾, publicat en anglès el 1935, amb la seva detallada descripció clínica del cas Gottfried, nen autista de 9 anys. Anomenat *el ximple* pels seus companys, posseïa una intel·ligència peculiar. La seva àvia, que defensava les seves capacitats, el va portar a la clínica de Viena perquè l'estudiessin. El text, arraconat durant molts anys i rescatat per Silberman de l'oblit, mostra el seu fi coneixement clínic d'una psicopatologia autística típica i la seva experiència en la difícil avaluació de la intel·ligència dels infants autistes amb els tests psicomètrics habituals que jutjava “artificials” i poc adaptats per conèixer les peculiaritats cognitives i afectives. Assenyalava també que les variacions en els seus rendiments cognitius estaven relacionades amb la qualitat de la relació amb l'examinador i el coneixement quotidià del món afectiu intern de l'autista. Aquestes fines consideracions, sí que apareixien, gairebé calca-des, nou anys després al text d'Asperger de 1944, en què no esmenta la publicació molt anterior de Weiss. Durant diverses dècades, des del descobriment del text d'Asperger amb la seva traducció a l'anglès (el 1981 per Lorna Wing) fins als recents treballs citats, tots els lectors del text d'Asperger pensàvem que calia atribuir-li, a ell i al seu original talent, el que ara sembla evident ser el resultat de tot un treball col·lectiu i compartit amb persones que el van precedir (i que Asperger “va oblidar” citar).

Fins al final de la seva carrera, Weiss va continuar treballant per a la protecció de la infància, programes de salut mental i relacions pares-mares-infants. Va ser molt activa col·laboradora dels serveis socials jueus participant en la formació de personal dedicat a la psicopatologia infantil i al treball social, exercint des del 1960 fins al 1970 funcions docents universitàries. Un autor particularment estudiós de la influència de Frankl (Robison, 2017) subratlla el paper fonamental que va jugar Anni Weiss, col·laborant en la gènesi de les idees i l'estil de treball del seu marit i de l'escola de Viena i ressaltant com les seves idees i experiència van enriquir i, sense ser citada, van ser incorporades als textos de Kanner i d'Asperger. No dubta a concloure, romànticament, que la història de l'autisme hauria estat una altra sense la trobada amorosa entre Frankl i Weiss. Podem afegir també que cal lamentar que no aconseguissin prolongar la seva relació professional amb l'autisme en

un ambient terapèutic com el que havien creat al seu país d'origen.

NOTES ANNEXES

1. Clemens von Pirquet (1874-1929) creador del terme “al·lèrgia” i de la prova de la tuberculina per al diagnòstic de la tuberculosi, va afavorir juntament amb Theodor Heller (1869-1937) la creació a la clínica pediàtrica de Viena d'una “unitat de pedagogia terapèutica” que, des del 1917, va dirigir Erwin Lazar. Heller, va descriure el 1907, sis casos de “demència infantil”, corresponents al que encara en classificacions DSM recents s'ha anomenat “TGD desintegratiu”. Va crear una escola de reputació mundial per a tot tipus de deficients mentals en què va aplicar la seva “educació curativa” (“Heilpädagogik”), teoria i pràctica que va recollir en els seus dos textos principals (Grundriss der Heilpädagogik, 1904; Paedagogische Therapie für praktische Aertze, 1914). Posteriorment, va escriure tractats de psicopatologia de la infància i l'adolescència. Va organitzar diversos congressos de la Societat d'Educació Curativa, que presidiria tant a Alemanya com a Àustria i des del 1937 a la seva organització internacional, que el va considerar el “pare de l'educació terapèutica”. Des de 1935, amb l'arribada dels nazis al poder, va denunciar l'“esfondrament de l'ensenyament curatiu” pronunciant el seu darrer discurs públic abans de ser destituït el 1938. Es va suïcidar poc després. La seva dona i filla van ser deportades a Riga i executades. Tots dos (Pirquet i Heller) van afavorir la creació de la unitat de pedagogia terapèutica des de 1917, proposant com a director Erwin Lazar (1877-1932), pediatre amb formació psiquiàtrica prèvia (amb Wagner Jauregg, 1857-1940: descobridor i Nobel el 1927 per introduir la piroteràpia, provocació de febre palúdica, en el tractament de la paràlisi general progressiva d'origen sifilític). Es va preocupar sempre pels problemes d'aprenentatge i adaptació escolar dels infants maltractats i abandonats. Va col·laborar amb la molt activa Associació Pestalozzi, que promovia una pedagogia progressista, aconseguint arribar a ser consultor del ministeri de salut pública. El 1925 va publicar la seva obra més important, “Fonaments mèdics de l'educació curativa”. Fins aquell moment havien estudiat ambulatoriament 5.000 pacients, en gran part procedents de serveis d'ajuda social, dels tribunals i de la policia. Una petita part d'ells van ser internats i ob-

servats durant llargs períodes a la seva clínica (on tant Frankl, com Anni Weiss i Asperger van treballar durant anys).

2. En el període de l'Anschluss -annexió d'Àustria a Alemanya- després de la invasió nazi (1938-1945), la Facultat de Medicina de Viena va expulsar el 78% del seu professorat, majoritàriament d'origen jueu (van quedar 44 metges de 197). Dos terços dels 4.900 metges de Viena (entre ells, el 70% dels 110 pediatres de la ciutat) van perdre el seu lloc i van ser deportats, van emigrar o es van suïcidar (Sheffer, 2018). Entre els que es van suïcidar hi havia Theodor Heller.

3. He desenvolupat més detalladament les informacions sobre això en un text dedicat íntegrament a l'autisme (Lasa Zulueta, 2022. Cap. 2. Pàg.184-237).

4. Louise Despert “havia informat en el passat” en un número anterior de *The Nervous Child*, el primer, que Kanner sens dubte coneixia (Despert, 1942). Ni Despert, ni Kanner, ni cap altre autor del món angloparlant interessat per l'autisme, van citar en aquesta època Soukhareva (1891-1981) que, en una Rússia allunyada i incomunicada d'Occident, ja des del 1926 havia descrit casos de “psicopatia autística”. Havia publicat els seus textos en alemany, llengua d'Asperger i Kanner, però cap dels dos no van conèixer pel que sembla els seus textos i no la citarien. Ni ella ni Asperger no serien reconeguts per la comunitat internacional, molt més atenta a les publicacions en anglès, fins molt més tard.

5. També altres autors afirmen que Kanner va mantenir una actitud més agraïda cap al reconeixement de l'aportació de Frankl (ho fa en particular i aporta dades objectives Robison, 2017). Aquest autor també relata que “es diu” que Asperger, un cop acabada la guerra, es va entrevistar amb Frankl i li va proposar tornar a Viena. No aporta cap font objectiva, però escriu que va ser una “comunicació personal” de Silberman (que tampoc no aporta dades que ho confirmin). En canvi, Samantha Dluzak (2019) relata diverses trobades entre Asperger i Frankl després de finalitzar la guerra. Asperger hauria ofert a Frankl tornar a Viena i aquest, ja assentat als Estats Units, li va oferir una col·laboració entre les clíniques, facilitant l'intercanvi de professionals en formació. El relat d'aquesta autora, que descriu una relació amistosa entre tots dos (tots dos es van trobar després de diversos viatges inter-

continentals) qüestiona o almenys matisa algunes de les descripcions de la seva enemistat, que, com he relatat, afirmen altres autors. Certament es perceben dues línies als relats històrics: una més acusadora cap a Asperger i l'altra molt més benèvola.

6. Kanner era el responsable del primer servei de psiquiatria infantil creat als Estats Units a l'hospital Johns Hopkins de Baltimore sota la direcció de Hans Meyer, psiquiatre d'origen suís i format a Centreeuropa.

7. Adolf Meyer (1886-1950), que va crear la primera escola de formació psiquiàtrica a Baltimore, va ser qui va contractar Kanner, el 1930, perquè desenvolupés el nou servei de psiquiatria infantil creat a l'hospital que va dirigir.

8. Em resulta inevitable establir un paral·lelisme entre l'angoixant espera, per part dels progenitors, d'un diagnòstic mèdic reconegut "clar i inequívoc", present ja per aquell temps i també als nostres dies i en les raons de tan constant persistència, reforçada per les associacions d'afectats, que sens dubte ha contribuït a l'interès, social i professional actual per les classificacions diagnòstiques "objectives i recolzades per l'evidència científica" i al seu trasllat al terreny de les discapacitats i al seu reconeixement com a tals amb les enormes conseqüències socials que ha comportat (Lasa Zulueta, 2022).

9. Fins i tot a la 4a edició de 1972, gairebé trenta anys després! del seu Manual de Psiquiatria Infantil, Kanner inclou "l'autisme infantil precoç" al capítol de "L'Esquizofrènia" on ocupa només tres pàgines sobre vint-i-quatre.

10. Robison, en el seu treball publicat el 2017, també esmenta aquest text oblidat de Frankl i sembla haver-lo consultat... desconec qui el va descobrir primer. El text de Robison apareix citat per Muratori, però aquest no ho és al de Robison. El que sí que resta clar és que Muratori ha divulgat el text en la seva totalitat i publicat la seva traducció a l'italià i al francès. Òbviament, Robison no necessitava aquesta traducció i podia remetre els angloparlants al text original.

11. Kanner L. (1971) Kugelmass I.: The autistic child. Book review. Journal of Nervous and Mental Disease, 152(5), 370-371.

12. Carta trobada per Haswell Todd als Arxius Melvin Sabshin de l'Associació Americana de Psiquiatria.

13. Samantha Dluzak (2019) és l'autora que més ha indagat en la trajectòria, fins ara menys coneguda, de la parella Frankl-Weiss posterior a la seva etapa vienesa i als inicis als Estats Units.

14. Weiss A.B. Qualitative intelligence Testing as a Means of Diagnosis in the Examination of Psychopathic Children, American Journal of Orthopsychiatry, 1935; 5(2): 154-179.

